

Els mestres de les escoles públiques i la renovació de l'ensenyament a Tarragona en el primer terç de segle

M. Josepa Figueras i Serrano i Joan Teixidó i Ribera

Mestres d'Escoles Públiques. Tarragona

En parlar de «La Renovació Pedagògica a Catalunya al començament del segle», la impressió dominant és la del total predomini de centres privats i mestres que hi treballaven, enfront dels centres i mestres d'ensenyament públic.

A Tarragona, com a la resta de l'Estat, socialment i per diferents motius, essencialment polítics, l'ensenyament dels infants s'havia menystingut. La història del segle XIX no és sinó una lluita entre les forces aliades amb una part de la burgesia liberal, contra la burgesia progressista. (Aquesta aconseguí el poder en tres ocasions i intenta de legislar a favor de totes les capes socials.) Fins l'any 1900 no fou creat el Ministeri d'Instrucció Pública y Belles Arts. Malgrat això, hi hagué una sèrie de persones, mestres d'escoles públiques molts d'ells, que amb gran fermesa i en unes condicions molt precàries, foren grans promotors d'aquesta renovació pedagògica.

La situació d'analfabetisme en què es trobava la província tarragonina en els tombants de segle era la següent:

1887. ... 68,55%	1920. ... 41,16%
1900. ... 63,84%	1930. ... 35-40% ¹
1910. ... 59,61%	

Aquestes dades no se separaren massa de la resta de l'Estat, on el 1931 hi havia un percentatge del 32,4% d'analfabets. L'escolarització a la província de Tarragona, a les acaballes del segle passat, era aquesta: d'un total de 69.004 habitants en edat escolar, n'hi havia 37.845 que es consideraven atesos.² El curs 1933-34 quedaven 7.927 alumnes sense escolarització d'un total de 52.042.³

Alexandre Galí, a la «Història de les Institucions i del Moviment Cultural a Catalunya 1900-1936», ens parla d'alguns mestres d'escoles públiques; en les nostres recerques n'hem pogut registrar d'altres, i podem destacar per la seva vàlua professional o pels càrrecs que ocuparen:

Modest Bargalló, de Reus; el seu germà Miquel Bargalló, mestre de la Casa de la Caritat; Enric Bages, de Reus; Pau Delclòs, vinculat a moltes entitats culturals de la ciutat, germà de Joan Delclòs; Emili Soler, mestre de Mont-roig, primer president de la Federació de Mestres i després inspector de Primera Ensenyança; Silvestre Santaló; Josep Llach, mestre de Cabra del Camp; el senyor Panadès, mestre de Constantí.

La majoria d'aquests mestres tingueren una influència decisiva en les «Converses» que tenien lloc a diferents llocs de les comarques tarragonines; començades l'any 1903 a Girona, foren promulgades a Tarragona, principalment, pel gironí Silvestre Santaló, traslladat a Reus el 1905. De fet la primera conversa se celebrà el 1903 i el ponent en fou el senyor Panadès.⁴ Després del 1909, les Converses continuaren, però quan la Mancomunitat de Catalunya donà forma definitiva a l'Escola d'Estiu passaren a ésser una mena de complement de les dites Escoles.

Una entitat que tingué una gran influència entre els mestres fou la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya creada el 1905. La història d'aquesta és centrada entorn de les seves Assemblies, que (a pesar de discutir qüestions corporativistes), enllaçaven amb la realitat del país i les aspiracions catalanes.

Una d'aquestes Assamblees tingué lloc a Tarragona del 21 al 25 de juliol de 1919. El seu objectiu

fou d'estudiar i procurar l'adaptació de l'escola i del mestre al possible nou estat d'esdeveniments.⁵ En aquesta Assemblea fou aprovada la ponència de Joan Delclòs, sobre «L'Idioma Escolar», en la qual hom declarava que l'idioma a Catalunya havia d'ésser el català.

Els dies 6, 7 i 8 de setembre de 1931 tingué lloc l'Assamblea de Reus, quan encara la Federació romania clausurada per la dictadura de Primo de Rivera (l'autorització arribà el dia 10). Hom hi estudià un projecte de bases adequat al nou estat de realitzacions portat per la República i s'establiren criteris per a una millora econòmica.⁶

L'expressió gràfica de la Federació fou l'edició d'«El Magisteri Català» (desaparegut el Magisteri Tarraconense) el març de 1932. El president de l'Associació Provincial, senyor Ballester, deia que tots els mestres hi havien d'estar interessats.

La República representà, encara que ja s'hagués gestat anteriorment, un afany d'alliberament de la societat, que entre altres actuacions quedà plasmada en una renovació de l'ensenyament. Les primeres actuacions es manifestaren en una reforma radical de la legislació escolar. El tarragoní Marcellí Domingo, mestre i ministre d'Instrucció Pública, i Ventura Gassol, de la Selva del Camp, conseller de Cultura, aportaren cadascun en el seu camp, unes bones actuacions perquè aquest canvi fos una realitat.

La sacralització de l'ofici de mestre portà que els alumnes que iniciaren el nou pla de Magisteri, «el Pla Professional», afirmessin:

«... nosaltres vam començar els estudis, pensant que per mitjà d'ells renovariem la societat».⁷

Aquestes perspectives es traduïen en un augment de la demanda escolar, conseqüència del nou clima creat pels mateixos medis governamentals.

Tingueren lloc una munió de cursos i congressos dedicats a temes educatius.

Les Escoles d'Estiu entraren en una nova dinàmica. El govern de la Generalitat concedia setanta beques per als mestres dels països catalans per tal que hi poguessin assistir. L'any 1931 hi assistiren becats per la província tarragonina: M. Aymamí, mestre de Salomó; J. Armengol, mestre de Bellmunt; J. Cabané, de Riba-roja d'Ebre; J. Chimenos, de Tivissa; J. Iglésias, de Reus; D. Carles, dels Guiamens; V. Martorell, de l'Albi; A. Escolà, de la Juncosa; T. Gauran, de la Bisbal; M. Grau, de la Figuera de Falset; P. Josa, de l'Espluga de Francolí; A. Llorenç, de Falset, i M. Melià de Batea. Pels ajuntaments foren becades 25 persones;⁸ sabem que ho fou també la senyora M. Bargalló, de Tivissa.

El 1934 tingué lloc el Tercer Curset de Perfeccionament de Mestres. Foren designats per a aquest curset, de les comarques tarragonines: J. Martínez, de Corbera d'Ebre; R. Parelló, de Móra d'Ebre; R. Sanuy, de Santes Creus; A. Gardona, de Serra d'Almos; C. González, de Salomó; M. Buqueras, de Santa Coloma de Queralt, i J. Climent, d'Ulldecona.⁹ L'any 1933 assistí al Curset organitzat per la Generalitat la senyora Concepció Ninot.

El mètode Montessori fou implantat a la Maternitat de Barcelona; a la Casa de Beneficència de Tarragona, també hi fou utilitzat. Tenim constància que les mestres sor Trinitat Fiandor i Josepa Baró, anaren durant tres mesos a fer un curset d'aquest mètode a Barcelona.¹⁰ També hi assistí Lluís Gómez Aymà, mestre de Vilaplana.

Era habitual que els estudiants de magisteri i els mestres fessin excursions pedagògiques per tal de visitar diferents escoles.

El 1934 hi hagué a Tarragona una Setmana Pedagògica, coincidint amb els mestres suïssos que, formant part de la Societé Pédagogique Romande, visitaven la ciutat.¹¹

Un altre dels mecanismes de perfeccionament foren els Centres de Col·laboració. A l'octubre-novembre de 1934, Laureà Vilalta parlà, a Valls, de com nasqué l'Escola Graduada i sobre la classificació i els interessos de l'infant.¹²

Amb la finalitat d'arribar a tots els mestres, i orientat a llur formació pedagògica, la Generalitat reedità el Butlletí dels Mestres. (Sozcolluela, mestre de Vila-rodona, i el tarragoní Marcel Riera, a més a més d'altres, hi participaren amb diverses col·laboracions.)

Un cas especial d'autoformació i d'anhel perfeccionistes de l'època, fou la revista «Cossetània». Fou elaborada per estudiant de magisteri a Tarragona; J. Boronat, F. Ardèvol, A. Vicens i el seu germà Josep, Pascual, J. Guivernau, J. M. Figuerola, etc. Hi participaren, a més a més, d'alumnes i professors, diferents personalitats del món literari, pedagògic i d'altres camps.

La curta durada del període republicà i la manca de mitjans econòmics impediren que es fessin

realitat els plantejaments inicials. L'embranchida presa en els primers moments tant pel govern de l'Estat, com per la Generalitat i els ajuntaments, no pogué afermar-se; es creà, però, una consciència cultural que tingué moltes i variades manifestacions.

1. FIGUERAS, M. J., TEIXIDÓ, J.: *Aspectes significatius de la Història de l'Educació. El primer terç del segle xx a Tarragona*, Departament d'Ensenyament, Serveis Territorials de Tarragona, març 1987, pàg. 21.
2. PALLACH, J.: *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya (1901-1908)*, C.E.A.C, pàg. 58.
3. TUSELL: *Las elecciones del Frente Popular*, «Cuadernos para el diálogo», 1971, Tomo II, pàgs. 209-210.
4. «El Defensor del Magisterio», 9-XI-1903; 15-I-1904.
5. GALÍ, A.: *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936*, Fundació A. G., pàg. 275.
6. «El Magisteri Català» núm. 68, 2-XI-1933.
7. VICENS, A.: *Conversa personal*, juliol 1986.
8. GENERALITAT DE CATALUNYA, L'Obra de Cultura. Tipografia Occitania, Barcelona 1932, pàg. 70.
9. «Butlletí dels Mestres», 1-III-1934, pàg. 78, núm. 103.
10. FIGUERAS, TEIXIDÓ.: *L'Ensenyament a Tarragona (1931-1936)*, tesina de llicenciatura. Obra inèdita, febrer 1981.
11. «Diari de Tarragona», 19-IV-1934.
12. «El Magisteri Català», 29-XI-1934.